

ΤΟ ΤΕΛΕΘΡΙΟ ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ

Καματριάδες. Δεκέμβρης 2010. Ήπιο χειμωνιάτικο απόγευμα σε έναν από τους ομορφότερους φυσικούς εξώστες του Τελεθρίου, με πανοραμική θέα προς τον κάμπο της Ιστιαίας.

Μετά το τέλος ενός εκπαιδευτικού περιπάτου στα γραφικά χωριά του καταπράσινου βορειοευβοϊκού βουνού, η ομάδα μαθητών και καθηγητών του Γυμνασίου Ιστιαίας ήταν συγκεντρωμένη σε τουριστικό στέκι της περιοχής.

Προσκεκλημένος να παρουσιάσω αδρομερώς στους μικρούς μαθητές αρχαιικά ιστορικά στοιχεία και άλλα που υπάρχουν για το Τελέθριο όρος, έζησα την ευτυχή εμπειρία να διαπιστώσω το ήθος, την ποιότητα, την ευγένεια και την πνευματική ευρύτητα της επαρχιακής νεολαίας μας. Σημαντική πηγή απόκτησης αυτών των εφοδίων από τους μαθητές μας είναι ασφαλώς η ευσυνειδησία και η αγάπη που έχουν προς στο λειτούργημά τους οι εκπαιδευτικοί μας (ή τουλάχιστον οι περισσότεροι εξ αυτών).

Απαριθμώντας στο αξιαγάπητο ακροατήριό μου τα πολλά προσόντα με τα οποία η φύση προίκισε το Τελέθριο, αντλούσα ταυτόχρονα μέσα από τα μάτια των μικρών μαθητών την ελπίδα, από την οποία τόσο έχουμε ανάγκη τη δύσκολη αυτή περίοδο που περνάμε. Η πρώτη σκέψη που έκανα ήταν πως ένας από τους καλλίτερους συνεργάτες των δασκάλων τους στη διαμόρφωση των προσωπικοτήτων τους είναι αναμφίβολα η επίδραση του μοναδικού φυσικού περιβάλλοντος της Βόρειας Εύβοιας. Ένα περιβάλλον από τα πιο όμορφα και πλούσια της Ευρώπης.

Όπως έχει διαπιστώσει και καταγράψει στις έρευνές του ο παλαιοντολόγος πανεπιστημιακός καθηγητής κ. Χρήστου Θεοδώρου, στην περιοχή που σήμερα έχει διαμορφωθεί ο ορεινός όγκος της Βόρειας Εύβοιας, εκατοντάδες χιλιάδες χρόνια πριν, η χλωρίδα και η πανίδα της περιοχής ήταν επίσης από τις πλουσιότερες σε παγκόσμιο επίπεδο. Ήταν η εποχή κατά την οποία το σημερινό Αιγαίο ήταν μια στεριά που γεφύρωνε την Εύβοια με την Ασία. Για όλα αυτά όμως τα ενδιαφέροντα θα πρέπει να επισκεφθεί κανείς το μικρό παλαιοντολογικό μουσείο της γειτονικής μας Κερασιάς, προκειμένου να σχηματίσει άποψη για τις έρευνες της επιστημονικής ομάδας του κ. Θεοδώρου.

Κατά την αρχαιότητα στο Τελέθριο αναφέρεται ο Θεόφραστος (372-287 π.Χ.) στην «Ιστορία Φυτών». Το ονομάζει «Τελέθριον Σύσκιον», αναφέροντας πως από τους πρόποδες του (από τα Καμάρια και μετά δηλαδή) απλωνόταν ένας μεγάλος και πυκνός δρυμός, τον οποίο διέρρεε ο ποταμός Κάλλαντας (ο γνωστός μας χείμαρρος Ξηριάς). Μέσα στο δρυμό αυτόν χτίστηκε μερικούς αιώνες αργότερα η σημερινή Ιστιαία (Ξηροχώρι την ονόμαζαν τότε και μέχρι πρόσφατα, λόγω του Ξηριά).

Περί τον 5^ο μ.Χ. αιώνα ο Στέφανος Βυζάντιος κάνει μία μικρή αναφορά στο Τελέθριο. Το ονομάζει Πλακόβουνο ή Πλακοβούνι και μας δίνει κάποιες γενικές πληροφορίες για το ύψος του.

Παρεμπιπτόντως, για να αναφερθούμε και σε κάποιες μετρήσεις, η ψηλότερη κορυφή του Τελεθρίου (ο Προφήτης Ηλίας) έχει ύψος περίπου 950 μέτρα.

Όλοι σχεδόν οι σημερινοί οικισμοί που κοσμούν το Τελέθριο εμφανίστηκαν πιθανότατα κατά την εποχή του Βυζαντίου, ίσως δε και κάποιιοι εξ αυτών κατά την διάρκεια της Ενετοκρατίας (1270 – 1470 μ.Χ.). Δυστυχώς τα ιστορικά στοιχεία κατά το χρονικό διάστημα, που ακολούθησε την Ρωμαιοκρατία, είναι ελάχιστα και από αυτά δεν μπορούμε να βγάλουμε ασφαλή συμπεράσματα για την ύπαρξη ή μη οικισμών στο Τελέθριο.

Το μόνο βέβαιο είναι πως όλοι αυτοί οι οικισμοί υπήρχαν κατά την πρώτη απογραφή που επιχείρησε να κάνει η Οθωμανική Αυτοκρατορία το 1474 μετά την ολοκλήρωση των κατακτήσεών της στον ελλαδικό χώρο, προφανώς για φοροεισπρακτικούς λόγους.

Περί των εν λόγω απογραφών, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν τα στοιχεία που έχει δημοσιεύσει η εξαιρετική επιστήμων κ. Ευαγγελία Μπαλτά (έχει ευβοϊκές ρίζες και γεννήθηκε στην Καβάλα). Η κ. Μπαλτά, διδάκτωρ της Οθωμανικής Ιστορίας, εξέχον στέλεχος του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών και καθηγήτρια του Ιωνίου Πανεπιστημίου, έχει συλλέξει (μετά από προσωπικές έρευνες στην Τουρκία) και μεταφράσει δεκάδες οθωμανικά έγγραφα και βιβλία, καταλήγοντας σε σπουδαία συμπεράσματα και καταγράφοντας μοναδικά στοιχεία για την Κοινωνική Ιστορία της Βόρειας Εύβοιας. Ένα από τα πιο ενδιαφέροντα συγγράμματά της είναι η «Δημογραφική μελέτη μέρους της Εύβοιας στον 14^ο και 15^ο αιώνα», που έχει αναπαραχθεί και στο Α.Ε.Μ.

Έτσι λοιπόν οι γραφικοί οικισμοί του Τελεθρίου μας υπήρχαν κατά το 1474 και φαίνεται ότι μέχρι το 1521, που έγινε και πάλι απογραφή από τους Οθωμανούς στην Εύβοια, είχαν μεγαλώσει και αναπτυχθεί.

Για την προέλευση των ονομάτων αυτών των οικισμών, όπως και για τα περισσότερα ελληνικά χωριά δεν μπορούμε να καταλήξουμε σε ασφαλή συμπεράσματα, αφού οι ονομασίες τους προέκυψαν κατά την διάρκεια μιας σκοτεινής, από απόψεως ιστορικών στοιχείων, εποχής.

Για τη **Σήμια**, που το 1521 είχε 35 σπίτια και ονομαζόταν Σεμεγλέρ, οι παραδόσεις κάνουν λόγο για σχέση του ονόματος με το ασήμι.

Το **Κυπαρίσσι** και η **Καστανιώτισσα** σχετίζονται ασφαλώς με τα ομώνυμα δένδρα.

Για τις ονομασίες των **Καματριάδων** και των **Γαλατσάδων** διαθέτουμε πολλές και αντιφατικές πληροφορίες. Προσωπικά συγκλίνω σε αυτή που σχετίζει τις ονομασίες με την κτηνοτροφία και τα βόδια. Οι Καματριάδες από τα καματερά (γερά βόδια) και Γαλατσάδες (γαλατάδες) από την παραγωγή γάλακτος. Επαναλαμβάνω πως το παραπάνω συμπέρασμα είναι αυθαίρετο, όπως εξ άλλου και όλα τα άλλα. Οι Καματριάδες στην απογραφή του 1474 είχαν 21 σπίτια και του 1521, 40 σπίτια.

Θα πρέπει στο σημείο αυτό να σημειώσουμε πως κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας υπήρξαν αρκετές αλλαγές στη κοινωνική σύνθεση των πληθυσμών των ορεινών οικισμών της Βόρειας Εύβοιας. Υποχρεωτικές μεταφορές ομάδων από άλλα ελληνικά χωριά που για διάφορους λόγους αφανίστηκαν, προσμίξεις με ομάδες πειρατών που αποφάσισαν να αποσυρθούν από την ενεργό δράση τους (Κοκκινομηλία, Γιάλτρα), μεταναστεύσεις από τις Σποράδες και τα νησιά του Αιγαίου κ.ο.κ.

Επισημαίνω την ακμή των Γαλατσάδων επί τουρκοκρατίας. Τα θεμέλια του τουρκικού διοικητηρίου και η βρύση μαρτυρούν το γεγονός αυτό. Σε εντοιχισμένη λίθινη πλάκα πάνω από τη βρύση υπάρχει επιγραφή στα αραβικά που φέρει ημερομηνία 1803. «*Όποιος περνά και πίνει νερό να συγχωράει τον μοναχογιό του Μουσταφά*».

Ιδιαίτερη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη γνώρισε η Βόρεια Εύβοια (και κατά συνέπεια οι οικισμοί του Τελεθρίου) λίγα χρόνια πριν από την Επανάσταση του 1821, όταν βρέθηκε υπό την εποπτεία του χαρισματικού Αλή Πασά της Ηπείρου. Κατά την εποχή αυτή έλαμψαν τα άστρα του Αγγελή Γωβιού (μετέπειτα επικεφαλής της Ευβοϊκής Επανάστασης) και των αδελφών Μπαλαλά, που επόπτευαν εκ μέρους του Αλή Πασά την τήρηση της τάξης στην περιοχή (ως, κατά κάποιον τρόπο, αστυνόμοι).

Με τις «ευχές» του Αλή Πασά και την καθοδήγηση του συνεργάτη του Οδυσσέα Ανδρούτσου ξεκίνησε από την Ιστιαία στις 8 Μαΐου 1821 η Επανάσταση στην Εύβοια. Την ίδια κιόλας μέρα είχαν απελευθερωθεί οι οικισμοί του Τελεθρίου.

Μετά την ατυχή έκβαση όμως της Επανάστασης και την καθοριστική εμφύλια ήττα του Αγγελή Γωβιού στα Βρυσάκια των Μεσσαπίων, το Πάσχα του 1822 (συνοδεύτηκε και από το θάνατό του) στη Βόρεια Εύβοια τα πράγματα άλλαξαν.

Οι οικισμοί του Τελεθρίου έγιναν θέατρο εμφύλιων συγκρούσεων (δυνάμεις του Κωλέττη και του Ολύμπιου εναντίον των φίλων του Κριεζώτη) και έτσι, όπως ήταν αναμενόμενο, δεν άργησε ο καιρός για να υποστούν το μένος των ορδών του Περκόφτσιαλη (1823), που εξ ονόματος του ισχυρού Ομέρ της Καρύστου, έκαψαν τα χωριά μας, λεηλάτησαν και έσφαξαν όσους από τους κατοίκους δεν είχαν προνοήσει να φύγουν από την Εύβοια.

Μετά από πολλές διπλωματικές περιπέτειες η Εύβοια με το πρωτόκολλο του Λονδίνου (1830) εντάχθηκε στην Ελεύθερη Ελλάδα υπό τον όρο οι Τούρκοι να αποζημιωθούν για τα εδάφη που έχαναν. Ήταν η εποχή που Έλληνες και κυρίως ξένοι κεφαλαιούχοι αγόρασαν τα εδάφη της Βόρειας (επί το πλείστον) Εύβοιας καθιστάμενοι τσιφλικάδες της περιοχής. Η οριστική αποχώρηση των Τούρκων από την Εύβοια, ολοκληρώθηκε τον Μάρτιο του 1833.

Οι οικισμοί του Τελεθρίου έτσι απέκτησαν νέους ιδιοκτήτες. Η Σήμια αγοράστηκε αρχικά από ελληνορρώσους κεφαλαιούχους (Ιωάννης Ρούκης 1833) και αρκετές δεκαετίες αργότερα πέρασε στην ιδιοκτησία της οικογένειας Μπαλάνου. Το Κυπαρίσσι μαζί με τον Βουτά πέρασαν στην ιδιοκτησία της οικογένειας Χριστοδούλου, ενώ την Καστανιώτισσα αγόρασε ο Ελβετός Μισσιονάριος Ληβς, που δολοφονήθηκε από ομάδα ληστών το 1854. Σταδιακά και γύρω στις αρχές του εικοστού αιώνα η γη του Τελεθρίου πέρασε στην ιδιοκτησία των κατοίκων του.

Μετά την Μικρασιατική Καταστροφή και την εφαρμογή της Συνθήκης της Λοζάνης περί ανταλλαγής πληθυσμών μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας, ιδρύθηκε ο προσφυγικός οικισμός Νέα Εγκίν (1924-1925) στην περιοχή της Καστανιώτισσας από πρόσφυγες προερχόμενους από τα βόρεια της Ανατολίας (τότε Εγκίν και σήμερα Κεμαλιγιέ, - εξωτικό χωριό στις πηγές του Ευφράτη).

Εκτός από την Καστανιώτισσα κατά την περίοδο αυτή έγιναν απαλλοτριώσεις και σε άλλες περιοχές του Τελεθρίου, όπως στο Κυπαρίσσι.

Κατά τη διάρκεια της Κατοχής (1941-1944) στην περιοχή του Τελεθρίου κατά διαστήματα στρατοπέδευαν θύλακες της Εθνικής Αντίστασης. Σε ύψωμα κοντά στις Γαλατσάδες το 1944 λειτούργησε και το περίφημο «Λαϊκό Δικαστήριο του Βουνού». Εδώ, υπό τις άγριες συνθήκες που επικρατούσαν εκείνη την εποχή, δικάστηκαν και εκτελέστηκαν με συνοπτικές διαδικασίες αρκετοί Ευβοείς με την κατηγορία της συνεργασίας με τους κατακτητές. Από εδώ επίσης ξεκίνησαν οι δυνάμεις του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ την επίθεσή τους εναντίον των Ταγμάτων Ασφαλείας, την πρωταπριλιά του 1944 στην πολύνεκρη εμφύλια Μάχη της Ιστιαίας.

Την ίδια περιοχή (Γαλατσάδες) επέλεξε ως πρώτο της καταφύγιο και η μονάδα του «Δημοκρατικού Στρατού» που έδρασε στην Εύβοια, κατά τη διάρκεια του απεχθούς εμφυλίου (1947-1949).

Σήμερα η περιοχή του Τελεθρίου θεωρούμενη, όχι άδικα, ως ένας φυσικός παράδεισος έχει τεράστιες δυνατότητες τουριστικής αξιοποίησης.

Αλέξανδρος Καλέμης